

УДК 342.51

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.22>

ПАХОЛОК І.В.

**ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ****MAIN TASKS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM
FOR SECURING ECONOMIC INTERESTS**

У статті розглядаються сутність і перелік основних завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави. Автор акцентує увагу на важливості економічних інтересів як фундаментальної складової національних інтересів, задоволення яких сприяє забезпеченню національної безпеки та розвитку України як правової, демократичної та соціальної держави. Зазначається, що завдання адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави у цілому можна визначити як шляхи та засоби правового регулювання та правозастосовної діяльності, спрямовані на створення, підтримку та розвиток адміністративно-правових та економічних відносин в сфері економіки, за яких посилюється національна економічна безпека держави. Отже, завдання адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави характеризуються трьома ключовими властивостями. Перша – завдання цього адміністративно-правового механізму характеризуються юридичною та організаційною визначеності. Друга – завдань адміністративно-правовий механізм забезпечення економічних інтересів держави також характеризується наявністю цілепокладання та критеріями оцінки ефективності його функціонування. Третя – завдання цього механізму сприяють ефективності реалізації контрольно-наглядової діяльності держави та суспільства у цій сфері. Встановлюється, що ключовими завданнями розгляданого адміністративно-правового механізму є: по-перше, нормативно-правове забезпечення сфери економіки, яке забезпечить правопорядок у цій сфері. По-друге, удосконалення організаційної та інституційної основи забезпечення економічних інтересів держави. По-третє, розробка та реалізація економічної політики, спрямованої на стимулювання економічного зростання та підтримку соціальної справедливості. По-четверте, запобігання корупції у сфері економіки. Автор наголошує на тому, що належне виконання завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави сприяє ефективному функціонуванню економічної системи, підвищенню прозорості та підзвітності діяльності органів публічної влади, а також захисту національних економічних інтересів. У висновках до статті узагальнюються результати дослідження.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, економічна політика, економічні інтереси, корупція, національна безпека, правове регулювання, публічне адміністрування.

The article examines the essence and main tasks of the administrative and legal mechanism for ensuring the economic interests of the state. The author emphasizes the importance of economic interests as a fundamental component of national interests, the satisfaction of which contributes to ensuring national security and the development of Ukraine as a legal, democratic, and social state. It is noted that the tasks of the administrative and legal mechanism for protecting the economic interests of the state can be broadly defined as the ways and means of legal regulation and law enforcement activities. These activities are aimed at creating, supporting, and developing administrative, legal, and economic relations in the economic field, thereby strengthening

the national economic security of the state. Consequently, the tasks of the administrative and legal mechanism for ensuring the economic interests of the state are characterized by three key properties. The first property is legal and organizational certainty, ensuring that the tasks are clearly defined and structured. The second property is the presence of goal-setting and criteria for assessing the effectiveness of the mechanism's functioning, which provides a framework for evaluating its success. The third property is that these tasks enhance the effectiveness of control and supervisory activities conducted by the state and society in this area. It is established that the key tasks of the administrative and legal mechanism under consideration are as follows: Firstly, providing normative and legal support to the economic field to ensure law and order. Secondly, improving the organizational and institutional basis for safeguarding the economic interests of the state. Thirdly, developing and implementing economic policies aimed at stimulating economic growth and maintaining social justice. Fourthly, preventing corruption in the economic field. The author emphasizes that the proper implementation of the tasks of the administrative and legal mechanism for ensuring the economic interests of the state contributes to the effective functioning of the economic system, increases transparency and accountability of public authorities, and protects national economic interests. The conclusion of the article summarizes the results of the study.

Key words: *administrative and legal mechanism, corruption, economic interests, economic policy, legal regulation, national security, public administration.*

Постановка питання. Економічні інтереси держави є ключовою складовою національних інтересів, задоволення яких сприяє забезпеченню національної безпеки та відіграє важливу роль у розвитку України як правової, демократичної та соціальної держави, що неухильно рухається шляхом інтеграції до Європейського Союзу. Саме ці інтереси, як усвідомлена потреба держави, пов'язана з реалізацією прав та обов'язків у економічній сфері, що відображені в законодавстві та принципах права України, визначають діяльність суб'єктів публічного адміністрування в економічній та суміжних сферах, впливають на поведінку суб'єктів господарювання та в цілому на соціально-економічний розвиток країни.

Значимість економічних інтересів держави закономірним чином обумовлює потребу в їх комплексному забезпеченні, а тому забезпечення цих інтересів в Україні здійснюється через відповідний адміністративно-правовий механізм, ефективність якого залежить від належного розуміння його сутності суб'єктами цього механізму. При цьому теоретична та практична сутність цього юридичного конструкту може бути належним чином розкрита шляхом детального аналізу сутнісного змісту та переліку завдань створення та дії цього механізму. Вказане є важливим насамперед з огляду на те, що вказаний галузевий механізм серед іншого охоплює певне коло суб'єктів, які відповідно до свого адміністративно-правового статусу, виконують комплекс завдань, спрямованих на захист і забезпечення економічних інтересів держави, які корелюються із завданнями зазначеного правового механізму. У зв'язку із цим, недостатність розуміння основних завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави закономірним чином призводитиме до зростання ризиків порушення принципу правової законності суб'єктів цього механізму, що в свою чергу посилюватиме ризики національної безпеки України, загрожуючи її економічному суверенітету.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Аналіз наявної наукової юридичної літератури засвідчує, що на сьогоднішній день відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені розкриттю змісту та переліку завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів. Поряд із тим, слід констатувати, що в спеціальній юридичній та економічній літературі можемо помітити наукові напрацювання учених, спрямовані на розкриття змісту завдань правового механізму (серед яких В.В. Альошин [1], Н.О. Бабич [2], Н.І. Гавловська [3, с. 154], У.М. Плекан [4, с. 43], С.О. Потьомкін [5], В.О. Швець [6]) та завдань адміністративно-правового механізму (зокрема, Х.М. Марич [7], Т.А. Шумейко [8]). Отож, враховуючи наукові праці вказаних учених та враховуючи особливості адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів, зможемо з'ясувати зміст завдань цього галузевого механізму.

Метою статті є уточнення сутності та переліку завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави. Досягнення цієї мети передбачає виконання наступних завдань: 1) проаналізувати зв'язок між метою та завданнями адміністративно-правового

механізму забезпечення економічних інтересів; 2) сформулювати визначення поняття «завдання адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів»; 3) окреслити перелік та уточнити зміст таких завдань; 4) узагальнити результати наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, варто зазначити, що зміст категорії «завдання» не можна однозначно пояснити через категорію «мета». Завдання спрямовані на досягнення мети, але водночас мають свою умовну мету, оскільки є шляхами досягнення основної мети та водночас містять в собі певну оперативну ціль. Це робить їх проміжними етапами, необхідними для досягнення основної мети функціонування адміністративно-правового механізму. Відтак, завдання виступають як проміжні кроки, що сприяють досягненню кінцевої мети, формуючи комплекс заходів та дій для ефективного функціонування адміністративно-правового механізму. Таким чином, не варто ототожнювати завдання з метою, але слід визнати, що завдання впливають із мети [див., напр.: 9, с. 135]. У зв'язку із цим, належне розуміння завдань адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави можливе лише за умови чіткого визначення мети цього механізму.

У зв'язку з цим варто зазначити, що метою адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави є досягнення конкретного результату за допомогою правових інструментів та адміністративних процедур. Цей результат полягає у забезпеченні економічних інтересів держави, що досягається в рамках діяльності суб'єктів публічної адміністрації в економічній сфері (також суб'єктів громадянського суспільства, що уможливлено через процес демократизації публічного адміністрування в Україні). Виходячи з цього, можна зробити висновок, що ключовим завданням цього галузевого механізму є створення сприятливих умов для економічного зростання, захисту прав суб'єктів господарювання, забезпечення стабільності фінансової системи та ефективного використання державних ресурсів.

Відтак, завдання адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави у цілому можна визначити як шляхи та засоби правового регулювання та правозастосовної діяльності, спрямовані на створення, підтримку та розвиток адміністративно-правових та економічних відносин в сфері економіки. Вказане також включає захист прав і свобод суб'єктів господарювання, забезпечення економічної стабільності та безпеки держави шляхом впровадження нормативних, організаційних та контрольних заходів, які прямо чи опосередковано сприяють ефективному функціонуванню економіки та захисту публічних і приватних економічних інтересів.

Конкретизуючи загальний підхід до розуміння завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави та враховуючи наукові підходи до розуміння завдань адміністративно-правових механізмів [див., напр.: 7; 8], можна дійти висновку, що під завданнями адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави слід розуміти заздалегідь визначені шляхи досягнення цілей цього галузевого механізму. Як убачається, означені шляхи закріплюються (на виконання вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України) у відповідних нормативно-правових актах, які надають діяльність суб'єктів адміністративно-правового регулювання у сфері економічних інтересів держави необхідну юридичну та організаційну визначеність, а разом із тим – об'єктивують конкретний набір критеріїв, на основі яких здійснюється контроль та нагляд за діяльністю цих суб'єктів.

Отже, аналізуючи зміст сучасних завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави можна виокремити кілька їх характерних рис.

По-перше, юридична та організаційна визначеність завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави виявляється у тому, що ці завдання закріплені в чинних нормативно-правових актах, що забезпечує їх юридичну обов'язковість та можливість реалізації через належні та прогнозовані (в плані їх результату) правові процедури. Це гарантує, що відповідні процедури не суперечитимуть принципу правової законності та не перешкоджатимуть свободі підприємницької діяльності в Україні, зберігаючи при цьому належний баланс між публічними та приватними економічними інтересами у державі. Також відповідна визначеність передбачає, що забезпеченням економічних інтересів держави займаються повноважні органи публічної служби, включаючи посадових осіб цих органів, а також суб'єкти громадянського суспільства;

По-друге, у контексті завдань адміністративно-правовий механізм забезпечення економічних інтересів держави також характеризується наявністю цілепокладання та критеріями оцінки ефективності його функціонування. Важливо зазначити, що чітке формулювання цілей, яких необхідно досягти для забезпечення економічних інтересів держави (зокрема, таких як стабільність економіки, захист прав власності, підтримка підприємницької діяльності всередині країни та на

зовнішніх ринках) досягається завдяки функціонуванню цього адміністративно-правового механізму відповідно до його завдань, поставлених перед цим механізмом. Разом з тим, наголосимо, що важливою особливістю завдань адміністративно-правового механізму є те, що вони дозволяють у практичній дійсності встановлювати перелік конкретних показників та індикаторів, за допомогою яких можна оцінити ефективність виконання цих завдань та досягнення мети, для досягнення якої було власне створено (та діє) даний правовий механізм.

По-третє, завдання адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави сприяють ефективності реалізації контрольно-наглядової діяльності держави та суспільства у цій сфері. Спираючись на ці завдання, правотворцем розробляються різні процедури для контролю та нагляду за їх виконанням, а також оцінюється суспільна шкода та/або суспільна небезпека у разі їх невиконання. У цьому контексті законодавець встановлює заходи юридичної відповідальності за недотримання чи неналежне виконання завдань, а правозастосовні органи притягують порушників відповідних норм законодавства до конкретних видів юридичної відповідальності (дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної та ін.).

Зважаючи на викладене, доходимо думки, що основними (галузевими) завданнями адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави є такі шляхи забезпечення економічних інтересів держави:

1. Вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення правопорядку у сфері економіки. Це завдання включає створення нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавства, а також скасування нормативно-правових актів, що регулюють економічну діяльність (так само – містити норми, що регламентують функціонування системи державного резерву та критичної інфраструктури в цілому, а також гарантують захист права власності та дотримання контрактних зобов'язань). Крім того, виокремлене завдання правового механізму включає введення заходів на рівні чинного законодавства для запобігання зловживанням посадовими повноваженнями всіма суб'єктами, охопленими сферою економіки, та забезпечення підзвітності органів публічної служби та посадових осіб в економічній та суміжних сферах. Також це завдання передбачає європеїзацію національного законодавства у частині діючих норм, що регулюють цілі, завдання, форми, способи та методи забезпечення відповідних інтересів держави.

2. Удосконалення організаційної та інституційної бази забезпечення правопорядку у сфері економіки, що є надзвичайно важливим аспектом функціонування адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави. Посилення інституційної бази передбачає створення та забезпечення ефективної діяльності спеціалізованих органів публічної служби, а також забезпечення взаємодії між державними, місцевими, громадськими та приватними структурами для вирішення різних питань, пов'язаних із захистом економічних інтересів держави. В рамках цього завдання здійснюється удосконалення існуючих та створення нових спеціалізованих органів та підрозділів, відповідальних за захист та забезпечення економічних інтересів на всіх рівнях функціонування держави та суспільства.

Реалізуючи це завдання держава формує належні організаційні умови для міжвідомчої координації та розвитку публічно-приватних партнерств, спрямованих на спільне вирішення завдань в економічній сфері, що сприяє зміцненню національної економічної безпеки. У зв'язку з цим розробляються та впроваджуються програми навчання та перепідготовки для співробітників відповідних спеціалізованих органів, а також курси (тренінги, інші освітні заходи) для суб'єктів громадянського суспільства, так чи інакше задіяних в сфері економіки та забезпечення економічних інтересів держави (зокрема, як суб'єкт, контролюючий публічне адміністрування у цій сфері). Також з цією метою державою розробляється система стимулювання та мотивації для залучення та утримання кваліфікованих фахівців в органах публічної служби, що дозволяє уникнути кадрової кризи.

Крім того, виконання означеного завдання має враховувати поточний науково-технічний прогрес та його вплив на підвищення ефективності публічного адміністрування в економічній сфері. Органи владних повноважень повинні впроваджувати сучасні технології та інструменти (зокрема, цифровізація та автоматизація процесів), а так само – використовувати широкий спектр аналітичних інструментів для прогнозування та запобігання економічним загрозам (ризикам), а також для своєчасної розробки превентивних заходів у відповідь на ці загрози (ризиками). Крім цього, виокремлене нами завдання включає регулярну контрольно-наглядову діяльність та забезпечення механізмів прозорого публічного адміністрування у сфері економіки.

3. Розробка та реалізація економічної політики, заснованої на балансі публічних та приватних економічних інтересів, що є ключовим завданням для зміцнення національної безпеки

України, яка складає фундамент задоволення економічних інтересів держави. Виокремлене нами завдання включає обґрунтоване визначення основних напрямів розвитку економіки, встановлення відповідних довгострокових та короткострокових цілей та завдань. У рамках цього завдання розробляються та впроваджуються фіскальна, монетарна та бюджетна політики, спрямовані на стимулювання економічного зростання та підтримку соціальної справедливості у державі та суспільстві. У цьому контексті важливо врахувати, що: фіскальна політика має включати податкові та неподаткові заходи для стимулювання економічного зростання та соціальної справедливості; монетарна політика має бути спрямована на контроль за грошовою масою, підтримання стабільності національної валюти та управління процентними ставками; бюджетна політика має орієнтуватися на сталий розвиток економіки та забезпечення соціальної безпеки держави через оптимізацію державних витратків та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Ефективне виконання цього завдання починається з комплексного аналізу поточної економічної ситуації та прогнозування майбутніх тенденцій, що дозволяє державі адаптуватися до змін та визначати пріоритетні напрями розвитку економіки. Тому вкрай важливим аспектом успішного виконання цього завдання є залучення експертів, представників підприємницької спільноти та суб'єктів громадянського суспільства до розробки економічної політики. Це забезпечує врахування різних точок зору та інтересів, що сприяє досягненню балансу між публічними та приватними економічними інтересами, тим самим реалізуючи економічний інтерес держави.

4. Запобігання корупції у сфері забезпечення економічних інтересів держави. Одним з найважливіших завдань розгляданого правового механізму є запобігання корупції у сфері забезпечення економічних інтересів держави, що закономірно, адже корупція є однією з найбільш серйозних перешкод на шляху економічного розвитку будь-якої держави, включаючи й Україну [див., напр.: 10]. Як убачається, це соціально-правове явище не лише підриває довіру до державних інститутів, але й в значній мірі шкодить економічним інтересам держави, обумовлюючи фінансові збитки, знижуючи інвестиційну привабливість держави та підвищуючи соціальну нерівність у державі. У зв'язку із цим, для забезпечення економічних інтересів держави необхідним є впроваджувати ефективних механізмів боротьби з корупцією, що дозволять запобігати цьому явищу, враховуючи гнучкість та змінюваність різних моделей корупції, залежно від тих чи інших обставин дійсності. Як особливе завдання адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів запобігання корупції – це комплекс правових, організаційних та управлінських заходів, спрямованих на мінімізацію реальних і потенційних корупційних ризиків, забезпечення прозорості та підвітності публічного адміністрування у сфері економіки, захист економічних інтересів держави та суб'єктів господарювання. Вказане завдання передбачає, насамперед: по-перше, створення нормативно-правової основи, яка визначає корупційні правопорушення у сфері економіки (зокрема, забезпечення економічних інтересів держави), встановлює пропорційну юридичну відповідальність за їх вчинення та створює і гарантує належне функціонування механізму запобігання корупції в означеній сфері. По-друге, створення (як внутрішньсистемно та позасистемно) незалежних суб'єктів запобігання корупції, які мають повноваження для здійснення превентивних заходів, а також розслідування фактів порушення антикорупційного законодавства, притягнення (сприяння притягненню) винних до юридичної відповідальності та здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства відповідним колом суб'єктів (наприклад, працівниками конкретного підприємства, що є об'єктом критичної інфраструктури). По-третє, впровадження механізмів відкритості та доступності інформації про діяльність органів публічної служби та інших суб'єктів (із забезпеченням гарантій викривачів корупції), що здійснюють заходи із запобігання корупції в сфері економіки. По-четверте, встановлення процедур звітності та контролю за діяльністю професійних публічних службовців, які взаємодіють із суб'єктами підприємницької діяльності та/або можуть вплинути на добросовісну реалізацію ними свободи підприємницької діяльності. По-п'яте, впровадження механізмів запобігання конфлікту інтересів серед державних службовців, що знижує ризик прийняття рішень в особистих інтересах (чи в інтересах близьких осіб) на шкоду економічним інтересам держави.

Висновки. Узагальнюючи викладене в цій науковій статті слід зауважити, що завдання розгляданого правового механізму формують фундамент для нормативно-правового регулювання, публічного адміністрування в економічній сфері, забезпечуючи економічну стабільність, захист прав суб'єктів господарювання та сприяння соціально-економічному розвитку держави. По-перше, юридична та організаційна визначеність завдань забезпечує їх юридичну обов'язковість і можливість реалізації через належні та прогнозовані правові процедури, що гарантує існування умов, за яких відповідні процедури не суперечитимуть принципу правової законності

та не перешкоджатимуть свободі підприємницької діяльності, зберігаючи при цьому належний баланс між публічними та приватними економічними інтересами у державі. По-друге, завдання адміністративно-правового механізму характеризуються наявністю чітко сформульованих цілей та критеріїв оцінки ефективності його функціонування, що дозволяє встановлювати та використовувати конкретні параметри для оцінки фактичного досягнення мети дії цього правового механізму. По-третє, завдання адміністративно-правового механізму сприяють ефективності реалізації контрольно-наглядової діяльності, забезпечуючи розробку та впровадження процедур для контролю та нагляду за їх виконанням. При цьому слід мати на увазі, що ключові завдання адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави включають: по-перше, вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює економічну діяльність, включаючи запобігання зловживанням посадовими повноваженнями та забезпечення підзвітності органів публічної служби; по-друге, удосконалення організаційної та інституційної бази, що забезпечує ефективну діяльність спеціалізованих органів публічної служби та сприяє міжвідомчій координації та розвитку публічно-приватних партнерств; по-третє, розробка та реалізація економічної політики, що базується на балансі публічних та приватних економічних інтересів, включаючи фискальну, монетарну та бюджетну політики; по-четверте, запобігання корупції у сфері забезпечення економічних інтересів держави через впровадження ефективних правових, організаційних та управлінських заходів. Отже, завдання адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави у цілому є багатограними та комплексними шляхами досягнення мети створення та дії цього механізму, охоплюючи широкий спектр правових та управлінських заходів, спрямованих на забезпечення економічної стабільності та розвитку держави, що робить їх ключовими елементами ефективного публічного адміністрування у сфері економіки, в контексті чого забезпечується захист національних економічних інтересів та посилення економічної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Альошин В.В. Поняття та структура механізму соціального захисту співробітників правоохоронних органів. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 72-81. doi:10.32842/2078-3736/2021.4.10.
2. Бабич Н.О. Мета та завдання механізму правового регулювання реалізації соціальної функції держави. *Соціальне право*. 2021. С. 39-44. doi:10.32751/2617-5967-2021-03-03.
3. Гавловська Н.І. Об'єктивізація базису формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. *Наука й економіка*. 2014. № 3 (35). С. 151-156.
4. Плекан У.М. Удосконалення механізму управління соціально відповідальною діяльністю підприємств приладобудування: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.04. Тернопіль, 2018. 270 с.
5. Потьомкін С.О. Мета і завдання правового механізму судового контролю за виконанням судових рішень у адміністративному судочинстві. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 108-115. doi:10.36695/2219-5521.4.2023.20.
6. Швець В.О. Мета та завдання правового механізму забезпечення стабільності трудових правовідносин. *Юридична наука*. 2019. № 2 (92). С. 448-455.
7. Марич Х.М. Мета та завдання адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 118-121.
8. Шумейко Т.А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9. С. 153-156. doi:10.32844/2222-5374-2020-111-9.11.
9. Шумейко Т.А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2022. 504 с.
10. Хаванов А.В. Вплив корупції на економічну безпеку держави: аналіз механізмів та наслідків. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. С. 1-7. doi:10.32782/2524-0072/2024-62-114.